

СОКОЛІК**Ларуса Олексіївна,**

здобувач кафедри державного управління і місцевого самоврядування Одеського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, м. Одеса.

Анотація: проведено теоретичний аналіз понятійно-категоріального апарату актуальної проблеми теорії і практики державного управління – взаємодії влади і бізнесу та наводиться низка трактувань наукових визначень сфери державного управління. Особливу увагу приділено дослідженню теоретико-методологічних підходів до аналізу феномену "взаємодія влади та бізнесу", здійснено теоретико-методологічне обґрунтування його значення та сутності в умовах становлення ринкових відносин.

Ключові слова: органи влади, держава, бізнес, взаємодія влади та бізнесу, ринкова економіка.

УДК 338.242.2

Ларуса СОКОЛІК

ВЗАЄМОДІЯ ВЛАДИ ТА БІЗНЕСУ В УМОВАХ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Постановка проблеми. Проблеми організації взаємодії органів влади та бізнесу особливо актуальні в сучасній економічній, соціальної і політичній ситуації України. Наразі все більше усвідомлюється необхідність конструктивного діалогу між бізнесом, державою і суспільством. Проте, баланс інтересів між суб'єктами політики в питанні щодо відповідальності за добробут громадянина, регіонів та країни в цілому поки не знайдений.

Актуальність досліджуваної проблеми визначається ще і тим, що в процесі розвитку ринкових відносин бізнес поступово займає властиве йому місце в економіці. Проте слабо розвинена система взаємодії органів публічної влади з бізнесом поки що не дозволяє йому ефективно реалізовувати свої функції і негативно позначається на вирішенні як економічних і соціальних проблем в державі, так і в побудові громадянського суспільства в Україні.

Отже, актуальність обраної теми статті обумовлюється необхідністю створення умов для найкращого поєднання інтересів таких різних сегментів суспільства як влада, бізнес та громадськість, з метою гарантії послідовного соціально-економічного розвитку, створення фундаменту стабільності держави. У зв'язку з вищевідзначених подальша розробка теоретичних аспектів такої взаємодії є надзвичайно актуальною і має істотну практичну значимість для формування в нашій країні конструктивних взаємин між суспільством, державою і бізнесом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній економічній, політологічній, правовій і державно-управлінській літературі представлений достатньо широкий спектр наукових публікацій, що охоплює різні управлінські аспекти взаємодії влади і бізнесу з урахуванням їх ролі в управлінні соціально-економічними системами і процесами. Специфіка взаємозв'язаного і взаємозалежного розвитку державних і приватних інститутів в контексті сучасних вимог управління економікою країни, взаємодія влади та бізнесу в процесі формування стратегії та програми соціально-економічного розвитку регіонів, формування соціально-економічної політики на регіональному рівні, соціальне партнерство і соціальна відповідальність бізнесу на регіональному рівні, розкриті в останніх дослідженнях як російських, так і українських учених Л. Абалкіна, В. Бабаєва, Н. Діденко, С. Глазьева, П. Надолішнього, А. Никитаєва, Н. Піроженко, В. Радаєва, Ф. Шамхалова, А. Шохина, В. Якимця, Е. Ясіна та ін.

Зазначені автори здійснили аналіз різних аспектів взаємодії влади і бізнесу в умовах інституційних перетворень, освітивши стратегії економічного розвитку регіонів, показали необхідність міжсекторного партнерства, як невід'ємної складової побудови громадянського суспільства.

Однак у науковій літературі поки що практично відсутня цілісна концепція взаємодії влади і бізнесу. Не в повній мірі розкрито теоретико-методологічний апарат її дослідження за умов етапу демократичних перетворень та становлення ринкової економіки.

Метою статті є дослідження теоретико-методологічних підходів до аналізу феномену взаємодії влади і бізнесу в умовах становлення ринкової економіки.

Виклад основного матеріалу. Інтерес до теми взаємодії влади і бізнесу виник набув гостроти тільки в останнє десятиліття минулого століття. І, незважаючи на те, що в останні роки влада, бізнес і вчені значно просунулися на шляху до загального розуміння терміну «взаємодія влади і бізнесу», як і раніше, існує багато різноманітних точок зору на його сутність і зміст. Більше того, часто відсутня відмінність цих понять.

Одним з важливих напрямків взаємодії влади та бізнесу є соціальне партнерство, вивчення якого займаються такі вчені, як Н.Г.Діденко (досліджує теоретико-методологічні засади розробки та функціонування механізмів державного управління в системі соціального партнерства) [1], С.Жданенко (визначає партнерство як соціальний діалог) [2], Г.Задорожний, О.Коврига, В.Смоловик, В.Кривошеев, Л.Юрченко (розглядають соціальне партнерство як реальний шлях до відкритого суспільства) [3, 4], В.Якимець, Л.Никовська (вивчає основи, принципи і механізми міжсекторного соціального партнерства в Росії) [5], І.Дунаєв (досліджує засади формування механізмів партнерства держави та бізнесу) [6] та ін.

При розгляді питань партнерства влади та бізнесу з'являється таке поняття як державно-приватне партнерство (публічно-приватне партнерство), вивченню окремих напрямлень якого присвячують свої праці Ю.Вдовенко (інструментарій приватно-державного партнерства) [7], Н.Піроженко (впровадження державно-приватного партнерства в процес стратегічного планування) [8], Л.Єфимова (моделі державно-приватного партнерства) [9], В.Міхєєв, В.Стрельцов (механізми реалізації державно-приватного партнерства) [10; 11] та ін.

При вивченні проблематики партнерської взаємодії влади та бізнесу виникає таке поняття як соціальна відповідальність. Теоретичний та історичний аспекти соціальної відповідальності бізнесу аналізує Д.Ткачов [12]. Соціальну роль бізнесу в громадському розвитку шляхом корпоративної благодійності та спонсорству розглядають С.Симпсон, С.Туркин [13]. Становлення соціально орієнтованого бізнесу та вивчення його інституціалізації в економічних відносинах розглядається в роботах М.Мельник, С.Мельник [14; 15].

Одним із суб'єктів досліджуваних взаємовідносин є "влада". Пропонуємо розглянути сутність феномену влади в контексті її взаємодії з бізнесом через функції.

А. Буніч виділяє 8 функцій держави в економіці: диригентська; здатність держави служити локомотивом для інвестицій; держава як каталізатор економічних процесів; соціальна; антимонопольна; планування та прогнозування; стимулювання науково-технічного прогресу; створення інноваційної системи; створення стійкої кредитно-фінансової системи.

Гарантія економічних і соціальних прав населення, охорона навколишнього середовища, усунення регіональних диспропорцій, диференціація ставки податків та ін. є прерогативами держави [12].

В даній статті під "державною владою" пропонуємо розуміти здатність регулюючого і координуючого впливу органів державної влади, завдяки якому який визначаються стратегічні орієнтири в соціальному та економічному розвитку; створюються базові умови для бізнесу і підвищення ефективності економіки; розробляються і впроваджуються проекти державного значення і національного масштабу.

Л.Колеснікова, використовуючи синергетичний підхід, пропонує власне розуміння сутності категорій, що нами аналізуються, і виділяє нові характеристики в них. Так, "бізнес" визначається як процес "...самооновлення і самоорганізації індивідуумів і підприємств, що здійснюється у взаємодії з мікро- і макросередовищем їх функціонування" Це визначення переносить акценти з максимізації прибутку на максимізацію можливостей бізнесмена "...задовольняти комплекс його соціально-економічних потреб у рамках не рівноважного динамічного балансу суперечливих соціально-економічних інтересів учасників цього процесу – індивідуумів, організацій і суспільства в цілому" [13, с.47].

На думку В.Кисельова, великий бізнес є локомотивом національної економіки, основним донором державного бюджету; лідером науково-технічного прогресу; великим роботодавцем, що істотно впливає як на рівень зайнятості, так і на рівень оплати праці та систему соціально-трудова відносин; важливим чинником формування іміджу країни в очах світової спільноти [14, с. 31].

У науковій літературі зустрічається різний набір функцій, що реалізуються сучасним бізнесом. Економічна література пропонує наступний їх перелік:

- здійснення діяльності з виробництва та обмінних операцій між підприємцем та іншими елементами господарської сфери ринку (споживачів);
- управління процесом обміну між підприємством і його контрагентом;
- діяльність з розробки та реалізації нових технологічних процесів та нової продукції;
- зв'язки з громадськістю – здійснення і управління відносинами між підприємством і громадськістю або засобами масової інформації.

Крім визначених функцій сучасні дослідники [15] виділяють інноваційну, модернізуючу, розвиваючу і соціальну функції бізнесу.

Отже під сектором "бізнес" розумітимемо підприємницькі організації будь якої форми власності та обсягу капіталу, які активно працюють в межах відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

Згідно позиції російського вченого-економіста Нікітаєвой А.Ю. під взаємодією держави та бізнесу в системі ринкової економіки розуміється процес спільної діяльності державних і приватних інститутів, спрямованої на розробку, ухвалення і реалізацію ефективних рішень щодо розвитку соціально-економічної системи в цілому та досягнення цілей окремих господарських підсистем, та базується на узгодженні економічних інтересів сторін і оптимальному використуванні ресурсів суспільства [15, с.141].

Російський вчений-економіст Надиров Р.А. запевняє, що сучасна ринкова економіка і є своєрідний механізм взаємодії органів законодавчої та виконавчої влади з бізнес-спільнотою. Своє реальне втілення ця взаємодія знаходить в єдності різноманіття різних форм і напрямків: створення безпосередньо інфраструктури економічної системи, забезпечення сприятливих умов ефективного функціонування економіки; формування та реалізація промислової політики; розміщення державних і муніципальних замовлень; інституціоналізація лобістської діяльності структур бізнесу; інституційне оформлення корпоративного сектора і т.д. [16].

Галайда В.А. визначає взаємодію бізнесу і влади, що відображає інтереси суспільства, найважливішим чинником сталого розвитку регіонів. На її думку така взаємодія необхідна тому, що в умовах регульованих ринкових відносин, держава не може обійтися без бізнесу, так само, як і бізнес не може існувати без держави. Вибір шляхів і механізмів досягнення взаємодії бізнесу і влади в регіоні, стають також актуальними, як і рішення такого завдання в масштабі держави. У регіональному бізнесі акумульовані значні ресурси ринкового розвитку. В своїх наукових публікаціях науковець виділяє економічну взаємодію бізнесу і держави, яка здійснюється через сукупність організаційно правових форм і систему функцій управління. Вона стверджує, що економічна взаємодія бізнесу і держави має розвиватися в оптимальних для політичної демократії та ринкової економіки формах. Це означає, що система представництва інтересів бізнесу в органах державної влади повинна бути гнучкою і мати здатність вираження не тільки агрегованих, а й індивідуалізованих інтересів. Законне місце в ній повинно бути надано як великому бізнесу, так асоціаціям малого бізнесу, сектору мікроструктур і незалежних посередників [17].

Система регулювання відносин бізнесу і держави повинна забезпечувати інституціональні зв'язки бізнесу, державних органів управління та громадських організацій. Формуванню і просуванню таких зв'язків сприяють створювані зараз в країні незалежні дослідницькі центри, рекламні агентства, служби "зв'язків з громадськістю",

центри політичного консультування. Створюються об'єднання, покликані зміцнити професійні стандарти, впорядкувати відносини між собою, із замовниками і клієнтами. Це створює для інституційних зв'язків вельми цінний ресурс гнучкості, який особливо важливий для розвитку бізнесу, в період реформування національної економіки, коли йде природний процес формування народногосподарських пропорцій і визначення в них місця сфері бізнесу.

Гнучка, багаторівнева і багатоаспектна система економічної взаємодії бізнесу і держави дозволяє звести до мінімуму можливості їх зрощування і будувати взаємини на цивілізованій основі. Вона знижує і загальний рівень конфліктності і політизацію взаємодії держави з бізнесом та суспільством. Накопичений у світі досвід свідчить, про те, що потреби подальшого розвитку ринкових відносин будуть підштовхувати таку систему до поступового розширення соціальної бази свого існування і до залучення у свою орбіту нових учасників - дрібний бізнес, жіночі організації, товариства споживачів, профспілки екологів [17].

Влада має в своєму розпорядженні економічні, політико-правові, адміністративні, інформаційні, силові, соціальні ресурси; бізнес в свою чергу – фінансові, експертні, інноваційні, інформаційні, людські та комунікативні ресурси. В межах партнерської моделі обмін необхідними ресурсами є основою ефективної взаємодії органів влади та бізнесу [12, с. 126].

Російський вчений Кузьмін А.В. в своїй роботі наводить перелік існуючих основних моделей взаємодії:

- добровільно-примусова благодійність або модель патронату;
- ”торг” (партійна благодійність)
- ”місто-комбінат” або модель ”приватизації влади”
- ”соціальне партнерство” [18, с. 30]

Безумовно, елементи цих моделей постійно переплітаються та ускладнюють одна одну, а їх задача – дати інструмент для розуміння ситуації взаємодії владних та бізнесових структур [18, с. 30].

Модель ”добровільно-примусова благодійність” або модель ”патронату”. Основна специфіка даної моделі – ”нав'язування” правил взаємодії та диктат органів державної влади, що безпосередньо перешкоджає росту ефективності соціальних корпоративних програм та підвищення якості державного управління. Представники бізнес-структур повинні слідувати ”правилам” владних структур. Так званий ”соціальний податок” стає для підприємницьких структур умовою входження на ринок та засобом подолання адміністративних бар'єрів, а в деяких випадках впливає на оцінку ефективності та привабливості інвестиційних проектів [18, с. 31].

Модель ”торг”. В даній моделі ніхто з представників влади та бізнесу не може диктувати або нав'язувати іншій стороні свої правила. Взаємодія влади і бізнесу в цій моделі будується по принципу опортунізму: «Вигідно одному – не вигідно іншому» [18, с. 32].

Модель ”місто-комбінат” або модель ”приватизації влади”. Основна характеристика цієї моделі – диктат бізнесу, який по суті, не вигідний самому бізнесу. В даному випадку бізнес вимушений частково виконувати соціальну функцію органів державної влади на території свого функціонування, а саме ”добудовувати” місто до рівня, необхідного для забезпечення функціонування виробництва. Прикладом є міста, які існують ”при заводах” [18, с. 33].

Модель ”соціального партнерства”. В даній моделі учасники взаємодії усвідомлюють, що поодиноці ні органи влади, ні підприємницькі структури не можуть забезпечити ефективний розвиток регіону. Взаємодія владних та підприємницьких структур будується на принципі партнерства: «Вигідно кожному – вигідно всім» [18, с. 33].

Для ефективного розвитку партнерства необхідно, щоб зусилля сторін були направлені не тільки на вирішення проблем пов'язаних з економічними показниками, але й з досягненнями соціальними – поліпшення добробуту всіх верств населення.

Партнерство як взаємодія передбачає єдині або узгоджені цілі, за якими приховуються інтереси. Так, базові інтереси державної влади – це безпека, територіальна цілісність, суверенітет, економічний, воєнний та політичний потенціал країни; сталість її розвитку, в тому числі і в довготривалій перспективі; гуманітарна складова або та частина соціальної відповідальності, яку держава бере на себе. Важливо відмітити, що всі ці "інтереси" держави носять затратний характер [15, с. 67].

Другий партнер – бізнес. Його невід'ємні, первинні базові інтереси можна визначити одним словом – прибуток, його вилучення – єдина основоположна мета будь-якого бізнесу. В економіці, з одного боку – "витратні" інтереси (відповідальності), з другого – "доходні" інтереси та мотивації [15, с. 67].

При цьому необхідно відзначити, що повноцінна співпраця потребує дотримання ряду принципів, до яких відноситься:

– забезпечення об'єктивності та неупередженості судової системи у справах захисту прав власності;

– боротьба зі спробами використання державного апарату в цілях реалізації приватних інтересів в процесі економічної конкуренції;

– дотримання рівних умов інвестування для всіх категорій інвесторів та ін. [15, с. 67].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, під взаємодією влади і бізнесу можна розуміти процес спільної діяльності органів публічної влади і представників бізнес-структур, який направлений на розробку, прийняття та реалізацію ефективних рішень щодо розвитку соціально-економічного стану регіону та базується на партнерських засадах і взаємовигідних умовах використання ресурсів як держави, так і бізнесу.

Відтак, проблемне поле подальших наукових розвідок у цій сфері має становити теоретико-методологічне обґрунтування інституційних перетворень на вітчизняному ґрунті, розробки критеріїв та показників оцінювання ефективності такої взаємодії.

Література:

1. Жданенко С.Б. Партнерська взаємодія у процесі становлення громадянського суспільства (соціально-філософський аналіз) : автореф. дис... канд. філос. наук : 09.00.03 / С.Б.Жданенко. – Х., 2003. – 16 с.

2. Діденко Н.Г. Теоретико-методологічні засади розробки та функціонування механізмів державного управління в системі соціального партнерства : автореф. дис. ... д-ра наук з держ. упр.: 25.00.02 «Механізми державного управління» / Н.Г.Діденко. — Донецьк, 2008. — 40 с.

3. Задорожний Г.В. Соціальне партнерство – реальний шлях до відкритого суспільства / Г. В. Задорожний, О.В. Коврига, В.В. Смоліков. – Х. : ХІБМ, 2000. – 192 с.

4. Кривошеєв В. Новий підхід до вирішення питань соціального партнерства /В. Кривошеєв, Л. Юрченко // Розвиток громад в Україні : досвід та перспективи : Мат. наук.-практ. конф. – Львів, 2001. – С.108-109.

5. Якимец В.Н. Проблемы выявления, формирования, оценки и отстаивания публичных ценностей и общественных интересов в России : Доклад на Международном научном семинаре «Публичные ценности и политико-административные культуры : российские и международные контексты» / В. Н. Якимец, Л.И. Никовская. – 21-22 июня 2013 года. – С-Петербург, СПбГУ, 2013. – 24 с.

6. Дунаєв І. В. Сучасні засади формування механізмів партнерства держави та бізнесу у сфері інтелектуалізації праці / І. В. Дунаєв // Актуальні проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку економіки України: наук.-практ. конф., 27 листоп. 2007 р. / відп. ред. О. Ю. Амосов. – Х., 2008. – С. 333-337.

7. Вдовенко Ю. С. Інструментарій приватно-державного партнерства в місцевому соціально-економічному розвитку / Ю. С. Вдовенко // Теорія та практика державного управління : [зб. наук. пр. / голов. ред. В. В. Говоруха]. – Вип. 3 (26). – Х. : ХарПІДУ, 2009. – С. 167-172.